

UČITELJSKI TOVARIŠ

Glasiło Udruženja Jugoslov. Učiteljstva. — Poverjeništvo Ljubljana.

Vse pise, v oceno poslane knjige itd. je pošiljati samo na naslov:

Uredništvo Učiteljskega Tovariša
v Ljubljani, Frančiškanska ul. 6.

Rokopisov ne vračamo.

Vse pošiljatve je pošiljati franko.

Učiteljski Tovariš izhaja vsak četrtek pop.
Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje.
Vse leto velja . . . 40.— K
pol leta 20.— "
četrt leta 10.— "
posamezna številka po 80 vin.

Za reklamne notice, pojasnila, poslana, razpise služb je plačati po 60 vin za vsako petit-vrsto. Priloge stanejo poleg poštne še 45 K.

Telefon uredništva
št. 312.

Za oglasila je plačati od enostolpne petit-vrste, če se tiska enkrat . . . 90 vin.
" " " dvakrat . . . 80 "
" " " trikrat . . . 50 "
za nadaljnja uvrščenja od petit-vrste po 40 vin.
Oglasila sprejema Učiteljska tiskarna.

Članstvo Zaveze jugoslovanskega učiteljstva ima s članarino tudi že plačano naročnino, torej ni treba članstvu naročnine posebe plačevati.

Naročnino, reklamacije, t. j. vse administrativne stvari, je pošiljati samo na naslov:

Upravištvo Učiteljsk. Tovariša
v Ljubljani, Mestni trg št. 17/III.

Poštni čekovni urad št. 11.197.

Reklamacije so proste poštnine.

Sklepi dogovora s češkim učiteljstvom.

Beograd, 1. avgusta.

Dne 20. julija t. l. je bil ob priliki kongresa v Beogradu sestanek zastopnikov češkega učiteljstva z zastopniki jugoslovanskega učiteljstva, ki so se pogajali o vzajemnem delovanju češkega in jugoslovanskega učiteljstva. Sestanek se je vršil v hotelu »Slavija«.

Kot zastopniki češkega učiteljstva so se udeležili sestanka tov. Adolf Obst, predsednik Udruženja čehoslovaškega učiteljstva, Matija Hainl, dež. šol. nadzornik, Bohuslav Kadner iz Prage; zastopniki jugoslovanskega učiteljstva so bili tov. Jova P. Jovanović, Jova Popović, Andrija Vukić in Radul Ivanović.

Po razpravah so se izdali sledeči sklepi:

1. Da se vzajemno objavljajo pedagoški časopisi in knjige.

2. Da se vzajemno pošilja po eden izvod pedagoških in stanovskih listov, revij in knjig, ki jih izdaje organizacija.

3. Istotako da se kupuje in pošilja knjige o šolski organizaciji in uredbi šolske zakonodaje.

4. Da ena in druga organizacija zbere imena onih učiteljev in učiteljic, ki znajo tuje jezike, da se to vzajemno priobči, da bi se njim pošiljali razni spisi in bi se potom njih organizovalo dopisovanje.

5. Da se enemu in drugemu Udruženju prijavijo do 1. januarja 1921 oni učitelji in učiteljice, ki bi sprejeli v dobi poštne za 10 do 15 dni na hrano in stanovanje svoje kolege ali kolegije iz Češke (ozitoma v Češki iz Jugoslavije), da bi se tako vzajemno spoznavali, pričevali jeziku in spoznavali narodno življenje.

6. Da se izvrše priprave za Slovanski pedagoški almanah (— za dobo dveh let). Prirejala bi se vsakoletne razstave ki bi se jih udeleževala tudi Češka in obratno.

Rezultati kongresa v Beogradu.

(Razgovor z g. I. Radovanovićem, predsednikom Saveza dalm. učit. in podpredsednikom kongresa).

Ljubljana, 9. avgusta.

Pod tem naslovom prinaša »Demokracija« obširen članek, ki pojasnjuje streho, in uspeh kongresa s posebnim ozirom na nastop opozicije srbskega komunističnega učiteljstva in njih očitke.

Ker nam izvajanja podajajo še jasnejšo sliko o kongresu, posnemamo glavna izvajanja:

Zakaj je bil kongres in je-li dosegel namen?

Kongres ni reševal ne pedagoških in ne naučno-socialnih vprašanj, temveč je imel edino nalogo, da izvrši in manifestira za ujedinjenje vseh učiteljskih organizacij v kraljevini.

Ta naloga je izvršena na svečan in dostojen način, ker danes imamo Udruženje Jugoslovanskega učiteljstva s sedežem v Beogradu. Nad 4000 učiteljskih zastopnikov se je zbralo v to svrhu iz raznih pokrajin ter okupiranega ozemlja, da izvrši to svoje glavno delo. Vse je bilo prožeto z eno mislijo: Ujediniti vse sile v službo obče človečanske, nacionalne in stanovske stvari.

Katere struje ali stranke so se uveljavile na kongresu.

Strankarska politika in razlika ni igrala na kongresu nobene vloge, a zato so se ostro delile dve neenaki skupini po socialnih nazorih.

Večina prisotnega učiteljstva je pripadala po svoji ideologiji nacionalni struji, eden mali del (20 ali malo več!) je pripadel izrazito socialistično-komunistični struji (povečini iz Stare Srbije) in so tvorili opozicijo. Bili so polni gnjeva in so hoteli izliti svojo duševno bol in srd na sedanji družabni red. Ali, ker je bil omejen dnevni red in čas kongresa, zato se niso mogli dovolj nagovoriti in nasrditi ter so ostali še nadalje nezadovoljni, odšedši so bili celo mnenja in prepričanja, da so bili na kongresu terorizirani, kar bi pa jaz trdil, da je bilo obratno. (Dvajset ljudi je hotelo terorizirati misli večine.)

Na kakem sistemu temelje pravila?

Celokupno jugosl. učiteljstvo je na kongresu bilo prešinjeno le z eno idejo:

edinstvo nad vse — naj si bo, pod katerikoli imenom, najsibo pod katerikoli streho, najsibo pod katerikoli sistemom; zato je bil delegatom lahak posel, ker je preostajalo delegatom samo to, da prikuje načela praktičnosti, ki pa ostavlja — kar je pač nad vse razumljivo — široko polje delovanja vsem društvom in poverjeništvom.

Za pravila se je razvila neutemeljena borba, ali bolje rečeno: to ni bila borba nego vik in krik. Ni se moglo doznati, kaj hočejo naši komunisti in česa nečejo! Četudi jih je bilo malo, so bili brez vodstva in brez discipline. Drug drugemu so odrekli pravico, da govori v imenu vseh. Oni so na kongresu izgubili vse simpatije. Tudi med njimi je dobrih in jakih delavcev in plemenitih duš, a oni se niso znali duševno povzdigniti in zediniti in se niso znali dvigniti nad običajne metode fanatikov, katerim je afirmacija vse. Pri njih so se vrstile ideje kakor vilna ali oni niso znali ideje uveljaviti. Načela ne prodirajo z vikom in krikom, ampak z logiko; nikakor se pa ne more imenovati to svoboda, če hoče tridesetorica s silo natveziti svoje namene štirim tisočim zrelih ljudi, brez utemeljevanja in proti njihovi volji.

V naših očeh je najbolj grešil g. D. Mihajlović, o katerem pravijo, da je njihov voditelj. On ni v pripravljalnem odboru in pri debati o pravih stavi nobene ugovora proti kakim točki in je pravila v splošnem hvalil, samo eno je hotel izpremeniti, t. i. ime »Udruženje« v »Sindikato«. Na skupščini je pa vse to ovrzel, na sindikat popolnoma pozabil in spoznavši publiko je agitiral v svojem govoru z najšovinističnejšimi argumenti — n. pr. da pravilnik ni zadosti centralističen itd.

Pristaši komunizma in sindikata so zelo močno kričali, ali v enem letu niso znali ali niso hoteli sestaviti niti enega člena, ki bi izražali njihove želje in njih zamišljena sindikalistična pravila, ki bi predstavljala njihove želje. Od koga so to pričakovali?

V koliko je opravičeno očitjanje opozicije, da na kongresu ni bilo svobodne besede?

To ne drži in ni istina. Na kongresu so imeli pravico sklepanja samo delegati. Dnevni red je bil omejen. Kakor na vseh kongresih na svetu, posebno pri tako mnogobrojnem, se vrši glavno in podrobno delo v odborih in odsekih. drugače bi se ne prišlo do zaključka. Tega gosp. iz opozicije niso hoteli razumeti in so mislili, da se bo širiti soč ljudj kar vrstilo na tribuni. Oni so se protivili reduciranju na nekoliko generalnih govornikov. Je-li predsedstvo kongresa smelo aplicirati take teorije? Ne! — Pet dni so trajale predrazprave, a 17. julija so bila pravila in resolucije sprejete z vsemi glasovi proti 10—15 glasovi. Osemnajsti julij je bil določen samo za to, da se izvrši svečana manifestacija izvršenega čina, a nikakih debat 4000 ljudi.

Predsedstvo je hotelo prečitati pravila in resolucijo le radi svečane proklamacije. Beseda je bila vzeta le trojici govornikov, ki so govorili o vsem drugem nego o stvari. Take tolerance, kjer tisoči ljudi v tako svečanem trenutku trpe zametavanje svojega velikega dela od parih ljudi, nisem nikjer videl.

Ste li z uspehom zadovoljni?

Popolnoma! Svrha je dosežena. Temelj je postavljen in na tem lahko gradi vsakdo, ki ima dobro voljo. Jugoslovansko učiteljstvo mora biti ponosno, da je ono prvo izvedlo edinstveno organizacijo in organizovalo svojo apostolsko vojsko z blizo 20.000 apostolov in borcev zbralo pod svojo streho, od katerih mora narod in država pričakovati samo blagostanje.

Josip Bernot:

Naredba o javni kvalifikaciji.

Na zborovanju učiteljskega društva v Celju dne 27. junija je bil na dnevnem redu tudi razgovor o tej naredbi. Ker je končni izid vpricho že tako številnih odklonilnih resolucij posameznih društev — presenetljiv, podam tu — od zbranega učiteljstva k temu pozvan — svoja izvajanja kot progovornik. Dodal bom še kratek obris debate. Z ozirom na prostor bom nekatere misli samo označil, le nekatere odstavke, ki se mi zde potrebni utemeljevanja, bom podal obširneje:

Kvalifikacija je potrebno zlo. Pri tajni kvalifikaciji je priziv nemoogoč; zato smo jo odklanjali, zahtevali smo javno kvalifikacijo z možnostjo pritožbe.

Kako bi se vršila kvalifikacija po sedanjem načinu, če ji dodamo samo »javnost« brez drugega? Nadzorovanj dobi recimo službeno obvestilo o svoji oceni, ki jo je napravil nadzornik. Lahko se pritoži na višjo instanco: viš. šol. svet. Poročevalec (gotovo viš. šol. nadzornik) bi imel razsojati tu na podlagi dveh dokumentov: nadzornikove ocene in pritožbe. Prvi je uraden, v principu vsaj objektivni dokument, kar drugi, ker pritožnik govori o samem sebi, gotovo biti ne more. Razsodba bi nagibala tako vedno bolj na stran prvega. Uspeh pritožbe: najbrže ničla. Temu so se skušali izogniti s pomočjo prizivne ocenjevalne komisije. Pa tudi člani ocenjevalne komisije ne morejo razsojati drugače. Morebitna privatna obvestila o delu pritožnika ne morejo biti temelji uradnim razsodbam. Prizivna komisija bi tako v največ slučajih razsodila bolj v smislu uradnega nadzornikovega poročila. Ta komisija torej še ni dosti, dajmo komisije tudi okrajnim šol. svetom!

Dobro, kako bo sedaj? Okrajni nadzornik poroča pred to komisijo. Utemeljil bo dobro oceno: komisija mu pritrdi, utemeljil bo slabo oceno: komisija mora tudi pritrditi. Zakaj? Ker se more ozirati glede razsodbe na edini dokument, ki je na razpolago: na nadzornikovo oceno. Izvenuradni podatki ne smejo biti, kakor sem že poprej omenil, nobena opora, če nečemo na stečaj odpreti vrat najgusnejši protekciji. Komisija bi se mogla v najboljšem slučaju ozirati na prejšnje kvalifikacije, a to je tudi nezanesljiva in velikokrat nemogoča prilika. Taka komisija bi zato v splošnem morala le pritrdjevati — kimati. Za tako komisijo, hvala lepa! Vse skupaj bi bilo v kratkem pravcata birokratska coklja, ki bi imela za posledico še svoje zlo: nadzornik bi odvalil svojo odgovornost na ramena komisije, ki bi morala sankcionirati njegove ocene. Če poleg tega še premislimo, koliko energije je marsikomu treba, da se sploh pritoži, (velika večina požira rajši krivice in robanti na tihem ali kvečjemu pred tovariši) vidimo, da ne bi bil tak način ocenjevanja prav nobena garancija za objektivno oceno: pri okrajni komisiji bi igralo edino ulogo nadzornikovo poročilo, pri prizivni komisiji bi pa temu stala nasproti samo manj upoštevana vredna subjektivna pritožba. Efekt: večina krivic ostane nepopravljena, ker ni pritožbe, pri večjih krivicah (kjer je pritožba) je pa možnost doseči pravico prav majhna.

In vendar moramo, če priznamo potrebo kvalifikacije sploh, če poznamo njeno važnost za poedince, zastaviti vse sile, da dobimo takšen način, ki bo zagotovil oceno, ki je pravici čim bližja. Ob enem mora biti ta pravica najdena splošno že na najnižji instanci; čim več pritožb, slabše znamenje za sistem. Težišče vsega dela mora biti zato v okrajni komisiji, tu mora biti dana možnost, da se najde takoj čim najbolj popolna pravica. Komisija, o kakršni je bil dosedaj govor, tega ne more storiti. Tu manjka nečesa!

Iskali so izhoda, že drugi, iskal sem ga sam in priznam, da nisem mogel najti drugega kakor istega, ki so ga našli že drugi: če nečemo, da okrajna komisija samo kima, temveč da že ona res aktivno sodeluje pri določitvi ocene, potem mora imeti za razsojanje dva elaborata, in to dva, ki sta oba objektivna, uradna, enakovredna, izdelana od dveh različnih oseb. Edino sedaj bo mogla komisija res razsojati: če se elaborata krijeta, je v njih očitna pravica (absolutna žalibog ni, vendar resnica je, ki ji je težko oporekati) če se pa ne krijeta, bo dana komisiji možnost strokovnjaško iskati in najti resnico (po utemeljevanjih, morebitnih uradnih poizvedbah i. dr.) Če mogoče najde kdo drugačen in primernejši način poti do pravice, naj ga pove, da se porazgovorimo. Nikakor pa ne gre zapirati ceste k pravici in obenem ne pokazati boljše, si-gurnejše poti.

Vprašanje nastane, kdo naj sestavi ta elaborat? Enega gotovo nadzornik, drugega pa — voditelj šole; tako vsaj pravi naredba, tudi jaz ne najdem bolj poklicanega. In vendar je ravno ta točka tista, ki se v njo najbolj zaganja kot prvi Cankarjev Jerman (!) v svojem malo okusnem članku, in za njim resolucije društev kar po vrsti. Zakaj? Pravijo, da bo šla kolegijalitet v kose. Edino ta pomislek imajo, in reči moram, da je še ta prav klavrn. Kolegijalitet je lepa in potrebna reč, vendar pravica je še lepša in še potrebnjša. To povem pa seveda samo tistim, ki so tako prepričani, da bo kolegijalitet trpela. Jaz se tega ne bojim. Vi-

dim sicer, da vladajo v naših vrstah, še neverjetno malenkostni nazori, da se že zaradi najhujših sapice tresemo za kolegialiteto. Ali je ta res na tako šibkih nogah? Bogme, to bi bilo žalostno. In če je taka, se ne bom jokaj za njo, četudi jo odnese veter: bo vsaj prostora za — novo. Ker se toliko govori o nji, je najbrže že preveč — na jeziku.

Neko društvo gre v svoji resoluciji še dalje, pravi: voditelj bodi le svetovalec in tovariš. Odkrita beseda tu ne bo odveč. Povsod, kjer gre skupina oseb za istim ciljem, mora biti nekdo, ki vodi celo skupino, ki svetuje, a v potrebi tudi ukazuje t. j. imeti mora avtoriteto. Kjer ni tega, ni discipline ampak — anarhija. Tudi šolski voditelj mora imeti avtoriteto, če hočemo garancijo za izvedbo svoje naloge v šoli, in kdor trdi drugače, pač ne premisli, ali je pa — demagog. Anarhija je mogoče res najvišja razvoja stopnja družbe (navadno je najnižja) a mogoča bo šele takrat, ko bodo na svetu sami — bogovi.

Ko pa tako poudarjam avtoriteto, ne smete mogoče misliti, da sem občudovatelj absolutizma. Ne, avtoriteta mora biti druga pa je, kako se izvaja. To je vse, kakor stvar okusa, fakta in vzgoje. Reči moram, da mi v petnajstletnem voditeljevanju tudi enkrat ni bilo treba nastopiti avtoritativno. Vedno sem našel v učiteljsvu pravo umevanje naših nalog.

Voditeljevi avtoriteti se tudi ne upira trezni tovariš Drag. H. v 21. številu „Tovariša“. Njegovo demokratsko naziranje pa občuti pri tem neko tesnobo in govori zato — o izvoljenem voditelju. Tudi jaz občutim isto. Lažje se uklonimo voljenemu predstojniku nego ukaznemu. Po osvoboditvi, omamljeni tolike svetlobe, smo zahtevali vsi voljene voditelje; danes imamo v roki od „Zaveze“ predelan (torej naš!) načrt zakona o narednih šolah, pa v njem ni nobene črke več o volitvi voditeljev. In — prav je tako!

Volitev je važna pravica. Vprašati se moramo, ali smo za izvrševanje te pravice že sposobni? Prosim, ne zgražajte se! Če hočemo biti odkritosrčni, moramo priznati, da še nismo. Naša strokovno politična izobrazba je še v povojih. Doslej smo bili vedno le žoga raznih političnih strank. Te razumevajo važnost šole, važnost učiteljstva v kulturnem oziru, zato skušajo pač v lastnem interesu dobiti vpliv na oboje, ne pomislijo pa, da pri tem zanašajo v šolo, v naše vrste politiko, kar ogroža naše vzgojno delo. Zato je in mora ostati naša zahteva sveta: s politiko iz šole ven! Naša zavest kot učitelji mora biti nerazmerno bolj živa kakor je naše politično prepričanje. In šele ko bomo to vsi dosegli, bomo lahko govorili, da smo strokovno politično vzgojeni. V dobi pa, ko se nam tega ne posreči dokazati niti samo na zunaj (prim. naš boj za enotno strokovno organizacijo!) kako izgleda v posameznikovi notranjosti. Res imamo slabo šolo za seboj. V malenkostnih lokalnih političnih bojih smo zapravljali svoje moči in se — zastrupljali. Tega strupa politično strankarske nestrpnosti se izkušamo sedaj iznebiti, težko gre, a moralo bo biti, če hočemo postati kot učitelji res enota. In v tej kritični dobi vrata preporoda naj odpremo naštežaj vrata tujim političnim vplivom? Samo pomislimo, kako bi politične stranke hotele vplivati na volitve voditeljev, ne javno seveda, samo za kulisa. V kratkem bi imeli na večjih šolah najmanj po dva tabora, ki bi si stala nasproti, naša strokovno stanovska zavest bi bila ubita, naša enotnost — pokopana. Volitev voditeljev bi nam prinesla tako veliko nesrečo, zato je danes ne smemo zahtevati. Ostati pač mora napisana v našem programu za bodočnost, a izvedena naj bo šele takrat, ko bomo stanovsko res že preizkušena enota.

Da je voditelj gotovo prvi poklican oceniti delo učitelja, ker ga gotovo najbolj pozna, leži na dani. Opozarjam na § 83. našega načrta, predvsem na točko 2., 3., 5.! Menda ni nikogar med nami, ki bi tem točkam mogel oporekati. Opozarjam pa tudi na § 62. istega našega načrta, ki tako jasno izraža zahtevo po dveh ocenah in po ocenjevalnih komisijah. In ta predelani, dobro premišljeni načrt dobimo realiziran v naredbi in jo obsodimo.

Ne vem, kako je prišlo do naredbe. Za večino učiteljstva je prišla menda nepričakovano. Pa bodi že kakorkoli, istina je, da temelji na modernih načelih, da daje garancije čim najbolj objektivne ocene t. j. pravice. Vkljub temu jo učiteljstvo odklanja (vsaj § 1., brez tega pa gre v načelih v kosel). Reči moram, da mora biti za naše stanovske voditelje, če so sodelovali pri naredbi (harmonija med naredbo in načrtom kaže na to) prav neprijetno, ko imajo za seboj učiteljstvo, ki tako lahko sprejema nepremišljene resolucije. Če pa pri naredbi niso sodelovali, ter jo — izdala vlada iz lastne inicijative, potem moramo odkrito priznati njeno dobro pre-

mišljeno, najboljšo voljo garantirati nam pravico.

Pozdravljam naredbo, pozdravljam predvsem njene temelje. Obžalujem samo, da je načelo „ocenjuje naj le strokovnjak“ predrti pri okrajni ocenjevalni komisiji, pa nimam strahu, da se ne bi dalo tisto popraviti. Tisti, ki so nam dali tako naredbo, bodo gotovo radevolje storili v doslednosti še zadnji korak.

V podrobnosti naredbe se ne spušчам. Mogoče je kaj, kar nam ni všeč, pa to so samo malenkosti (zmanjšati bi se dalo n. pr. število „redov“; kdor je zmožen in vreden, je gotovo tudi uporaben — priziv zoper 2. red je nemogoč, to res na vse zadnje ni čisto pravo, na drugi strani se mi pa zdi, da je za pritožbo proti redu 2. treba že nekoliko domišljavosti; vsaj iz vedenja pa bi morala biti dopustna pritožba tudi proti 2. redu.)

Predlagam resolucijo:

Pozdravljamo naredbo dež. vlade od 23. aprila 1920, ker uvaja javno kvalifikacijo po načelu, da odločal o oceni komisija strokovnjakov. Po tem načelu bi bilo izpremeniti § 3. točko 1., ki se naj glasi: Člani okrajne ocenjevalne komisije so: okr. šol. nadzornik in dva zastopnika učiteljstva ljudskih in meščanskih šol v okrajnem šolskem svetu. Kjer ni dveh takih zastopnikov, naj izvoli tretjega člana komisije okr. učit. skupščina ali če to v prehodni dobi ni mogoče — učiteljstvo po šolah.

Kontragovornik priznava, da je obnavljan način ocene sicer res precej sigurna pot, vendar proti ocenjevanju učiteljstva od strani vodje, ker bi trpela kolegialiteta, omogočeno bi bilo osebno masševanje, naredba tudi ne podaja javne kvalifikacije, ker dobi učitelj pač „rede“, ne dobi pa v roke popisa, utemeljitve redov; poslovanje komisije z dvema elaboratom bo preveč počasno, ni pričakovati, da bi se hotela komisija predolgo pečati s posameznikom.

Razvila se je živahna debata, oglašali so se pro in kontra. Kot progovornik sem omenil: voditelj bo moral svojo slabo oceno utemeljiti, in če ne poroča resnice, si lahko sam zanjko zadrge; poslovanje komisije bo zamudno le, če bosta elaborata različna, ravno takrat bo pa treba prav temeljitega razsodba. Upravičenost zahteve, da poznamo utemeljitev svoje slabe ocene, priznam.

Čeprav nerad, ker sem imel namen govoriti samo o načelih ter se v malenkosti sploh nisem spuščal, sem dodal na poziv kontragovornika svoji resoluciji še dva izpreminjevalna predloga:

I. § 5. točka 4. naj se glasi: Posameznim učiteljem se v službeni oceni priobčujejo redi in popis.

II. Pošiljanje ocenjevalne pole šolskemu vodstvu po § 6. odpade, ker ima potem itak vsak učitelj oceno in popis v roki.

Prišlo je do glasovanja. Kontragovornikov predlog: § 1. naj se črta — dobi premalo glasov, progovornikova resolucija z izpreminjevalnimi predlogoma je sprejeta s precejšnjo večino.

Priznam, da mi je bilo takoj žal, da sem prevzel dodatke k svoji resoluciji: z ozirom na § 7. prvi del, je I. predlog odveč — in glede II. predloga: voditelj mora tudi poznati utemeljitve slabe ocene, ker jo v službi potrebuje. Ineti mora v evidenci šibke strani podčlenjenega, da jih smoteno more krepiti.

Izd. glasovanja je v toliko zanimiv, ker stoji naše društvo s priznanjem § 1. menda do sedaj — osamljeno. Vprašanje se mi zdi, je sicer precej akademsko, vendar je poučno. Če sem koga prepričal, da naredba le ni tako slaba, naj se pač v bodoče ogiblje prehitrih sklepov.

Pripomba ured.: S tem člankom zaključujemo v listu za sedaj to poglavje. Učiteljstvo naj premisli vse pro- in kontra ter se pripravi za razsodbo na delegacijskem zborovanju.

Umetnost in vzgoja.

Piše prof. Fr. Suher.

(Dalje.)

V. Pota k umetnosti za ljudstvo.

Brez dvoma ima našo bodočnost šola v roki. Tu so korenine našega narodovega drevesa. Tu se jim mora prilivati, da bodo drevo rodilo. Šola pa vsega ne more storiti, če javnost njenih teženj ne podpira.

Umetnost je last vseh slojev državne družbe. Rekli smo, da ni za vsako družbo vsaka umetnost. Gotovo pa je, da je za vsako družbo ena umetnost in to je domaća, bodisi tedaj narodna ali vznikla iz naroda, ali pa tuja umetnost na starih naših domačih tleh. To umetnost bi moral vsakdo najprej spoznati in se z njo zanimati. Istotako bi moral vsak ceniti lepote

v domačem kraju in jih primerno upoštevati.

Prirediti bi se morala v dosegu teh namenov poljudna predavanja in poljudna razgovaranja o domačih umetninah, kakor nam je dal zgled Lichtwarck v Hamburgu.

Če je pri takih prireditvah, ki bi se lahko vršile ob nedeljah in praznikih, še tako malo udeležencev, kaj dene to? Če v vsaki župniji vzgojimo enega gorečega čestilca umetnosti in domačih umetnin, — par ljudi ki imajo za nje zdrav razum — in še nekaj ljudi, ki vsaj ne nasprotujejo in ne hodijo slepi mimo njih, smo svoj namen dosegli. In to se bode zgodilo!

Kaj ima naše ljudstvo zmisla za lepoto! Ni lepšega nego gorenjska hiša s cvetočimi nagelčki, ki vise v dolgih girlandah nizdol po belem zidu. Cvetje v hiši, cvetje na vrtu, cvetje na klobuku mladencev in na nedrjih brhke kmetice je kras, s katerim se ponša vse, kar hoče biti naše. Le treba je še ta okus podpirati, okus krasočutja razvijati na vse strani! Glejmo, da pridobimo vsakega popolnoma za to lepo stvar.

Iskra, ki se je vžgala, tli v ljudstvu dalje, če tudi morda tu pa tam ali pa češče pod pepelom vsakdanjih skrbi. Rodila bo de svoj plamen v doglednem času na pravem mestu.

Umetnine bomo torej motrili! Snov v opazovanju domačih umetnin se lahko izčrpa. Drug podavatelj bode odkril druge strani, druge lepote, druge zanimivosti. Ljudje sami bodo kazali, kar je lepega, česar jim je treba.

Od umetnosti bomo prešli na lepoto narave, od zgodovine k naravnim pojavom.

Lepoto domačih znamenitosti in pokrajin pa bomo šele tedaj vedeli prav ceniti, ko bomo videli tudi v tujini kaj sličnega.

Če bo torej le mogoče, bomo priredili umetniška potovanja z nekaterimi, ki se za to posebno zanimajo. Ko se vrnejo domov, bodo šele vedeli, kako smejo upoštevati svojo domovino. Kdor ve, kako tuji hvalijo Švico, Tirole, Sonograško, Italijo, pa gre gledat krasote teh krajev, bo vzradoščen vzklil: »Lepo je to! Pa naše gore so tudi lepe!« Ko bode videl Dalmatince tirensko obal in napelsko Pasjo in Modro jamo, bode z zadoščenjem šele hvalil lepote enakih pojavov ob domači dalmatinski obali. Ko bo videl Slovence kako na Bavarskem na vaseh in drugod kitijo domove in v velikih mestih ulice s cvetjem, bo posvetil gojenju cvetic doma še večjo pozornost.

Ni pa samo opazovanje umetnin, česar nam je treba. V vseh časih je zajemala umetnost iz narave. Če hočemo umetnost razumeti in torej uživati, moramo pač prej poznati naravo.

Spoznavanje narave v našo svrhu pa ni naloga naravoslovnega pouka, ampak če hočemo umeti umetnost, moramo opazovati naravo z umetniškega stališča. To je pa stvar risanja, modeliranja in umetniškega pouka, ki mora biti v popolnem stiku z ročnostmi, ki so podlaga umetniškega stvarjanja. (A podpirati mora estetsko vzgojo ves pouk v vsaki šoli.) Če pa narišeš, naslikaš, modeliraš ali izrežeš le list v jesenskih barvah, metulja, ptiča, — videl boš, da sicer ni lahko umeti, v kakem razmerju stojita narava in upodabljaljoča umetnost. Če pa se odločiš, da bi rešil višje naloge in hočeš n. pr. upodabljal pokrajino, človeka, ali ako hočeš ustvariti le preprost okrasek, čutil boš šele, kake težkosti je premagati vsakomur, ki se hoče povzpeti na višje umetniške delovanja. Spoznal boš, da se narava ne da posnemati slepo in da ni dosti sama ročnost, ki pride tu v poštev, ampak je treba dosti duha, ki stopi na torišče, da izvrši tista odmišljanja, ki so potrebna, da zadenemo bistvo, in da zopet napravi sintezo.

Vsega tega je treba, da prihaja iz rok in stopi pred oči le prav zmerno estetičnemu okusu ustrezajoč tvor. — Zato je treba, da se seznanimo saj s početki umetniškega delovanja, če hočemo vsak umotvor uživati.

Ker igra v umetnosti človeško telo toliko važnost, seznaniti se moramo vsaj približno s človeškim telesom, da vemo, v čem obstoji njegova lepota. Ni tako lahko to! Zlasti neoblečenega človeka ne bomo umeli, če nimamo niti pojma o anatomiji. Brez vsega tega znanja videli bomo pač le nagoto, ne pa lepote v njej. Zlasti nekaterih umetnikov, ki polagajo veliko važnost na anatomijo, izrazito upodabljanje vseh mišic na človeškem telesu, brez tega znanja ne moremo umeti. Pa tudi obleke ne moremo prav upoštevati in ne načina, kako se človek oblači, če ne poznamo draperije in življenja, ki se pojavlja v njenih gubah. (Seveda velja vse to le za izobraženca. Umetnosti vsake vrste pa je toliko, da vsakdo najde svojemu okusu in svoji izobrazbi primerni

umotvor, ki ga ume in čegar se torej more veseliti).

Potem bi bilo treba zbrati umetniško gradivo domovine, ga opisati pravilno in predočiti v podobah tako, da vzbude te podobne želje po motrenju izvirnikov. Iz tega gradiva pa bi bilo treba šele izbrati, kar je za poedine slučaje potrebnega. To bi bila učna slika raznih stopenj.

Zakaj imamo samo v jezikih antologije (cvetnike), za umetniški pouk pa je nimamo? Bilo bi je istotako treba! Dali bi jo v roke najprej učitelju, potem šele učencu, kadar bomo v tej smeri kulturnega delovanja napredovali. — In če je potrebno, da izda Mohorjeva družba novo »Starotovo občno zgodovino«, — in seveda je potrebno, bi bilo baš tako potrebno, da bi se izdala »zgodovina umetnin in umetniškega delovanja na Slovenskem ali v Jugoslaviji sploh.

Zakaj trohne naši umotvori v cerkvah neopazovani, nemotreni, zakaj morajo spati pozabljeni naši umetniki v tescnih grobovih brez dostojnih spomenikov na pokopališčih in v literaturi?

Če se danes piše mnogo o strankarskih shodih, zakaj bi se v dnevnikih ne poročalo o podavanjih v upodabljaljoči umetnosti in bi se na ta način ne vzbujalo zanimanje za njo. Kakor se piše o gledaliških predstavah, tako bi se naj prinašala poročila o podavanjih upodabljaljoče umetnosti. — Pa naši kritiki je tudi treba kritike. Tudi njej treba šole.

Začetek o umetniškem poročanju se je že itak storil. Treba bi bilo le še vztrajnega nadaljevanja in gostejših prireditev, kakor se vrše danes in kolikor mogoče na licu mesta.

V drugo vrsto umetniških prireditev spadajo šole muzejske zbirke: prazgodovinski artefakti, arheološki predmeti, umetnine, umetna obrt, poseti teh zbirk in podavanja v njih. — Pa tudi tu bi bilo bolje, da bi motrili manj umetnin, pa tiste z razumom in neskaljenim užitek. V muzejih in sličnih zbirkah naj bi vsaj ročni katalogi z razlagami skrbeli za to, da bi narod mogel to, kar naj gleda, tudi umeti in uživati.

Tudi nam je treba našega Baedekerja.

Tu sem šele spadajo umetniške razstave. Pač naj bi prinašale v prvi vrsti domačo umetnost, domačo sliko, domači kip, relief, domačo umetno obrt. Pa že zaradi tega ne morejo izključevati, kar je novega, ker hočemo napredovati. Šele razlika ali kontrast med novim in starim dvigne vsakega pravo vrednost in umevanje. Vsak pojem se pojasni šele s protislovjem v razmerju s sorodnim ali nasprotnim, tako tudi pojem modrne in stare umetnosti.

Kar je v razstavi, pa bi se moralo na vsak način pojasniti, bodisi staro ali novo. Treba je, da se pride umevanju gledalca naproti.

Kdor razstave prireja, naj skrbi tudi za to, potem bodo šele dosegle svoj namen. Nihče ne more pričakovati od navadnega opazovalca, da bi se divil kurbinizmu in eksimpresionizmu. Pa če bi umetnik vsaj z besedami stopil raz svoj vzvišeni pedestal in razodel svoj namen, ki ga hoče doseči z umetnino, če bi vsaj kazal z nekaterimi gestami in blagovoljnimi podatki, da ljubi narod in hoče, naj bi ga razumel, bi mu bilo marsikatero razočaranje prihranjeno.

Preveč je zahtevano, da bi se mogel človek, ki mu sicer ni umetnost deveta briga, a ki živi v potu svojega obraza bodisi od fizičnega ali duševnega dela, vmisli v umetnikove ideje.

Le diletant v umetnosti se more vsaj deloma zanimati za najskrajnejše pojave v tej stroki. Vsak pa to ne more biti ne v leposlovju, ne v slikarstvu in v glasbi. Zato nismo iznenadeni, če reče kdo: »Tega pisatelja moreš le umeti, če si pijan; kajti pisal je svoje delo v pijanosti.«

Naši umetniki se včasih oddaljujejo predaleč od pojmovanja umetnosti, kakor si jo predstavlja narod. Zato bi morali i v literaturi i v upodabljaljoči umetnosti narod k sebi pritegniti z ljubeznivim razlaganjem svoje umetnosti tako, da bi imel vsak nekaj od nje. Drugače umetnost ne bo vzgojno sredstvo, kar bi pa morala biti.

Naša mladina sicer obožuje umetnike in umotvore, pa to stori bolj zato, ker sluti nekaj božanskega v vsebini, pa ne ume, ker upa, pa nima pojmov o tem, česar upa. Jasnost pa je potrebna v vsem, tudi na poti k umetnosti. Še pri najboljši volji in trudu do sporazumenja med umetniki in narodom, bode ostalo mnogo nejasnega, ker končne abstrakcije pojmov ne more izvršiti v svojem duhu nihče nego pravi umetnik.

Ko bi se kazal umetniški material, bi se torej moralo tudi predavati, govoriti, popolniti z besedo, kar nevesči ne